

Punjabi (Shahmukhi Script)

Translated by Sara Kazmi

سِدھے کھلوون دا انقلاب، یا انسان دوپیراں تے کیوں ٹُریا

نِگُوگی وا تھیونگو

اَلتھا: سارہ کاظمی

اج توں کئی ورھیاں پچھوں انسان ہتھاں تے پیراں دے بھار چلدے سن۔ جنویں قدرت دے سارے چار پیریں تُوں
والے جنور۔ انسان سیو، شیر، تے گینڈے توں وی تیز دوڑدے سن۔ باہنواں تے لتاں دا آپسی پیار سبھ توں ودھ سی:
آخر اوہناں دی بنتر وی تے رلدی ملدی سی: موڈھے تے چتر، گوڈھے تے کونیاں، گٹاں تے کلائییاں؛ پیر تے ہتھ، اتے
اگے دونوں دیاں پنج انگلاں۔ ہر انگل تے انگوٹھے اُتے نوں۔ اوہناں ویلیاں وچ ہتھاں تے پیراں دے انگوٹھے وی
انگلاں نال جڑے ہوندے سن۔ باہنواں تے لتاں اک دو جے نوں بھائی اکھدے سن۔

پنڈے نوں چلکن وچ اک دو جے دا ہتھ وٹاندے، بازاروں، منڈیوں، رکھاں اُتے تے پہاڑوں بیٹھ اپڑاندے۔ پانی وچ
وی نال کم کریندے، جُسے نوں کانگاں اُتے ترن دی سکت دیندے۔ اوہناں دی آپس دی گوڑھی سانجھ آہی۔ اک
دو جے دی سُنڈے، مَنڈے۔ باقی دے پنڈے توں اوہناں دے گن وی اُدھار لے لیندے، جنویں مُنہ توں واج، کناں
توں سُنوای، نک توں سُنگھن دی جاچ، نالے اکھاں توں بینائی۔

اوہناں دے تال میل تے آپسی جوڑ نوں ویکھ کے باقی جُننا کرودھ کھاندا۔ اوہناں نوں آپنے گن باہنواں تے لتاں نال وڈنا چنگا نہ لگدا ہا۔ ایس کھار نیں اوہناں نوں اٹھا کر دتا، اور اوہناں اے وی نہ سوچیا کہ باہنواں تے لتاں توں بغیر تے اوہ ہل وی نہیں سکدے۔ اوہناں باہنواں لتاں دے خلاف متا پکاؤن چھو دتا۔

جیبھ نے دماغ توں اک منسوبہ گھنیا، تے فورن اوس نوں عمل وچ لیاندا۔ اوس اُچی اُچی باہنواں تے لتاں بارے سوال کرنے شروع کر دتے۔ دونواں وچوں خورے زیادہ تگڑا کون اے؟ اوس آکھیا۔ دونویں بھرا انگ، جنہاں نے کدے پہلاں اک دوہے نوں حسد نال نہ تکیا سی، ہن منہ توں بول لے کے آپنے آپ نوں وڈھیاؤن لگے، کہ کون پنڈے لئی زیادہ ضروری ہے۔ ایتھوں گل سوہن تے جاگئی، تے باہنواں نے آپنیاں، لمیاں، نازک انگلاں دے ٹھاٹ وکھائے، تے نال ہی پیراں دے نکلے، تے موٹے انگوٹھیاں دی پھلکڑی لائی۔ پیراں نے وی اگوں منہ توڑ جواب دتا: ہائے ساڈے بھُکھے بھرا، وچاریاں کمزور، پنی انگلاں! اوہناں دی آپس دی ایہہ ٹوٹو میں میں کئی دہنہ چلدی رہی، مسئلہ اینا ودھ گیا کہ دونواں دا اکٹھے کم کرنا ہی اوکھا تھی گیا۔ اخیر گل زور تے اڑ گئی، کہ کون زیادہ طاقتور آہا۔ باہنواں تے لتاں نے جسم دے باقی انگلاں نوں سلاسی لئی آکھیا۔

جیبھ نے مقابلہ رکھن دا وچار اگے دھریا۔ ودھیا! ساریاں نے آکھیا۔ پر کجج دا مقابلہ؟ کجھ نوں پہلوانی دا خیال آیا۔ ہوراں آکھیا تلواراں دا کرتب، یا دوڑ، یا فیر شترنج یا تاش دی بازی۔ پر سارے کسے اک شے تے سمیت نہ ہو سکے، کیونجہ ہر کھیڈ کسے نہ کسے طرح کسے اک انگ لئی بے چیز جا پے۔ مڑ کے فیر جیبھ نے ہی راہ کڈھیا، دماغ توں سوچ دا سہارا لے کے۔ اوس وچاریاں کے لتاں تے باہنواں دونویں وارو وار مقابلے دیاں شرتاں طے کرن گے۔ باہنواں تے لتاں دونویں ایس گل تے رازی ہو گے۔

مقابلہ جنگل وچ اک کھلی تھان تے، دریا دے کنڈے تے جڑیا۔ پنڈے دے سارے انگ کسے وی قسم دے خطرے لئی تیار کھلوتے سن، آخر جسم دے دو انگلاں نے آپس وچ بھڑنا سی۔ کجھ وی ہو سکدا سی۔ اکھاں نے چار چو پھیرے غور نال تکیا، کناں نے نکی توں نکی واج نوں سیانن دی تیاری پھڑی، نک نے آپنیاں ناساں توں ہوا چھک کے خطرے دی کسے وی بھنک نوں سنگھن دا منسوبہ بدھا۔ جیبھ وی چیکن لئی تیار سی: ”بچاؤ!“

واہ نے جنگل، دریا تے آکاش دے ہر ٹکرائیں ایس مقابلے دی گل اپڑا دتی۔ چار پیریں ٹرن والے پشو سبھ توں پہلاں آڈھکے، ہتھ وچ لمیاں، ہریاں ٹائیناں چائے، اپنا شانتی وچ آون دا اعلان کرن لئی۔ اکٹھ رنگا رنگ سی: شیر، چیتا، ببر شیر، گینڈا، لگھڑ بگھڑ، ہاتھی، زرافا، اٹھ، لے سنگھاں والی مجھ تے چھوٹے سنگھاں والی بھینس، نیل گائے، سیو، چھچھندر تے چوبا۔ پانی دے واسی، جنویں دریائی گھوڑا، مچھی، مگر مچھ، دریا دے کنڈے تے آئیٹک لایٹھے۔ دوپیراں تے ٹرن والے جنور، جنویں شتر مرغ، تتر، تے مور وی جوش نال اپنے کھمب پھڑ پھڑاندے آئے، تے ٹائیناں تے بیٹھیاں چڑیاں وی چوکن لگیاں۔ کیڑیاں مکوڑیاں نے وی گاؤن چھوہ دتا۔ مکڑی، سنڈی، سُسری بھویں تے گھیرے گھتن لگی۔ گرگٹ سبھ سبھ رُدا نیڑے آکھلویا، پر چھپکلی اُتاولی سی، تے چکر کڈی رہی۔ باندر، گوریلا تے بنمانس اک رُکھ توں دو جے رُکھ ٹن لگے۔ سگوں رُکھ آپ وی جھولن لگے، فیر واری واری سلام وچ نیوں کے سدھے کھلو گئے۔

مُنہ نے گاؤن نال مقابلے دا پڑ بھنیا:

ایہہ جتن اند کارن ہے

ایہہ جتن اند کارن ہے

ایہہ جتن اند کارن ہے

کیونجو اسیں سارے

اکو قدرت دے ہاں جائے

باہنواں تے لتاں نے جت تے ہار نوں سلوک نال من دی سوں کھادی، نہ کوئی غصہ کھاوے گا، نہ کوئی رُس کے چھڈ جاؤن ہووے گا۔

باہنواں نے پہلا بیڑا سٹیا: لکڑ دا اک ٹوٹا بھویں تے دے ماریا۔ لتاں نوں لکڑ چاؤن دا آکھیا گیا۔ دونویں لتاں نوں آپس وچ صلاح دی کھل سی، تے نال اوہ پیراں دے انگوٹھیاں دا سہارا وی لے سکدیاں سن۔ اوہناں لکڑ دے ٹوٹے نوں اُلٹاؤن دی کوشش کیتی، فیر اوہنوں دباؤن دی، ہر قسم دا گویڑا لیا پر فیر وی اوہ لکڑ نوں چُک نہ سکے، بس لت مار کے دور چا سٹیا۔ ایہہ ویکھ کے اُنکلاں نے مُنہ توں ہاسا گھنیا، تے تہقے تے تہقا لایا۔ باہنواں نے فیر اگے ہو کے بڑی ٹور نال، آپنی نازکی دی نمائش کریندیاں، ون سونے ڈھنگاں نال لکڑ چُک کے دکھائی۔ جدوں اوہناں نے لکڑ

جنگل وچ دور بھنواں کے ماری، تے سارے واہ واہ کرن لگے۔ فیر اوہناں نے آپنے ہور وی گن ویکھنہاراں اگے پیش کیتے: چولاں بھری اک کولی وچوں ریت دے نیکے نیکے دانے کڈھ کے دکھائے، سوئیاں وچ دھاگے پروئے، وزن ڈھوون واسطے ریڑیاں بنائیاں، نیزے تیز کر کے دور وگاے، ایسے ایسے کم کیتے جہڑے پیر صرف اپنے خاباں وچ ہی کر سکدے سن۔ لتاں دا تے منہ کھلا رہ گیا، اوہناں دے بس وچ بس اپنے بھراواں دا سگھڑپ ویکھ کے واہ واہ کرنا ہی سی۔ تماشیناں دیاں باہنواں نے تالیاں

دا طوفان مچا دتا، جس نوں سُن کے لتاں دا حال ماڑا ہو گیا۔ پر اوہ وی ہار سن والیاں نہیں سن: بھانویں اتوں دکھی جاچ رہیاں سن پر اندوروں اوہ مقابلے دی اگلی واری جتن نوں وچار رہیاں سن۔

اخیر لتاں تے باہنواں دی واری آئی۔ اسیں سادہ جہیا کم ہی دساں گے، اوہناں آکھیا۔ ہتھاں نوں آکھیا گیا کہ اوہ پورے جُسنے نوں دارے دے اک پاسیوں چک کے دو جے تک اڑاون۔ لے، ایہہ وی کوئی گل ہوئی، انگلاں نے مان کردیاں سوچیا۔ منظر ویکھن والا سی۔ پورا پنڈا پٹھا ہو یا پیا سی۔ ہتھ زویں تے سن، تے اکھاں بالکل بھویس دے نال ہوون پاروں حج نال کجھ ویکھ نہ سکے۔ نک نوں دھول توں نچھاں لگ گیاں، تے لتاں تے پیر ہوا وچ جنویں تردے پئے ہوون۔ ”نیاو جو“، ویکھنہاراں نے چیکیا، تے کھید وچ گاؤن لگے۔

نیاو نیاو جو

حکو نامٹاٹا

فواٹا نیاو

حکو نامٹاٹا

ترو کینی انگانی

ساریاں دا دھیان ہتھاں تے باہنواں تے سی۔ پنڈے دے رنگا رنگ کرتب کردے انگاں توں ہن اک گز وی ہلیا نہیں سی جا رہیا۔ بس دو قدم ای نیں، ہتھاں پیڑ نال گرلائے، پر باہنواں ونگیاں ہو کے تلک گئیاں، تے پورا پنڈا زمین تے ڈھے پیا۔ کجھ ساہ لے کے اوہناں نے فیر جتن کیتا۔ دوجی واری اوہناں نے انگلاں نوں پھیلا کے، ہتھ نوں چوڑا کرن دی کوشش کیتی، پر صرف انگوٹھے کجھ و تھ بنا سکے۔ فیر اوہناں نے اُلٹبازیاں لا کے رُن دی کوشش کیتی، پر اوس تے اعتراض آیا کے ایہہ کم لتاں بغیر نہیں ہو سکدا۔ ہُن پیراں دے ہسن دی واری سی۔ اوہناں نے انگلاں دے

بریک ہاسے توں اُلٹ، منہ توں بھاری بھرم، گرجدے تہقے لے کے مارے۔ آپنا مخول بندا سُن کے باہنواں نے جُسے نوں چلکن دی اک آخری کوشش کیتی۔ اکو قدم چلکن دے بعد ہتھ تے انگلاں نے تھک ٹٹ کے ہار من لی۔ لتاں نے اپنی طاقت نوں پڑ وچ چنگا چمکایا: ویلا گنیا، پھدکیاں لایاں، بھج کے دکھایا، کجھ اُچیاں چھالاں ماریاں، فیر لمیاں چھالاں، تے توڑ و توڑ پورے پنڈے نوں ڈگن وی نہ دتا۔ ویکھنیاں دے پیراں نے خوشی نال، لتاں دا ساتھ دیندے، بھوئیں تے تھاپڑے مارے۔ باہنواں نے غصے نال ایس تے ہتھ چاتے، تے ایہہ بھُل گئے کے ایہہ کھید اوہناں نے آپ شروع کیتا سی۔

ساریاں نوں، سمیت ویکھنیاں، باہنواں بارے کجھ اچھبھا جاپیا: ہتھاں دے انگوٹھے جہڑے پنڈے نوں چلکن دے آہر وچ دور کچھے گئے سن، حالے وی انگلاں توں دکھ ای دس رہے سن۔ ویردے انگ مڑ حاسا چھوہن دی تیاری وچ ای سن، جدوں اوہناں اے سیاتا کے اکھڑے انگوٹھے نے سگوں ہتھاں دی پترائی گھٹائی نہیں، سگوں اوہناں لی نین تے کسن نوں ہور سوکھا کر دتا۔ ایہہ کنوین ہویا؟ اپاہجی، اُسارن سکت وچ ڈھل گئی!

انگاں دے درمیان مقابلے دے سٹے اُتے بحث پورے پنج دن چلدی رہی۔ اوہناں بڑا ٹل لایا، پر ہار جت بارے کوئی فیصلہ نہ ہو سکیا: لتاں تے باہنواں دونوں اپنی اپنی تھانویں ماہر سن، تے اک دوجے بغیر دونوں دا ہی گزارا نہیں سی۔ سارے ڈونگھی پڑچول وچ پے گئے: ایہہ جسم آپ ہے کیہ، ساریاں نے پچھیا، تے فیر پچھاتا کہ جسم اوہناں ساریاں دی سانجھ ہے، اوہ سارے اک دوجے وچ سموئے ہوئے نیں۔ ہر اک انگ دا ٹھیک کم کرنا ساریاں واسطے سر پر سی۔

پر ایس طرح دی بھیر مڑ پین توں بچن واسطے، تے اک دوجے نال دخل توں بچن لی، جسم دے سارے انگاں نے ایہہ متھ لیا کہ ہن توں جسم سدھا ٹریا کرے گا، پیر زویں تے، تے باہنواں اُتے ہوا وچ۔ پورا پنڈا ایس گل تے راضی سی، پر بچیاں نوں چارے پیراں تے ٹرن دی کھل دتی گئی، تانجو اوہ آپنا پچھو کڑ کدی نہ بھلن۔ اوہناں نے کماں دی ونڈ کیتی: لتاں جُسے نوں تھان تے اڑاون دا کم کرن گیاں، پر اگوں فیر رچھ بناون تے ورتن دا کم ہتھ سامبھن گے۔ سو لتاں تے پیراں نے پنڈے نوں چلکن دا بھار اپنے ذمے لے لتا، تے ہتھاں تے باہنواں نے اگے ودھ کے قدرت نوں ورتایا، منہ وچ برکی پاؤن لی۔ منہ، بلکے دند، اوس رزق نوں چماندے، فیر اگے گل توں پٹا کے ڈھڈھ وچ پہنچاندے۔ ڈھڈھ سارا رس نچوڑ کے پنڈے دے اندر وگدی نہراں وچ وگاندا، جتھوں او رس پنڈے دے نکر نکر وچ جا وسدا۔ فیر ڈھڈھ بچے کچے نوں اپنی پرنا لیاں وچ پا دیندا، جتھوں فیر جُسا اوس نوں پہلی وچ لاہندا، یا میٹی پیٹھ دبا دیندا، بھوئیں

نوں ہریا بھریا کرن لئی۔ جدوں بوٹے لگنے، تے بوٹیاں اُتے پھل، فیر اوہو پھل ہتھاں چگ گے منہ وچ پالینے۔ ہا، ایہو سی جیون دا گیٹ۔

کھیڈاں نوں وی ایسے حساب نال ونڈ دتا گیا: حاسا، گاون، تے گلاں منہ دے ذمے پا دتیاں گئیاں، بھجن تے فُبال کھیڈن لتاں دے۔ کم دی صاف ونڈنے انسان دے پنڈے نوں اک تکرری مشین وچ تیار کر دتا، جس نے وڈ وڈیرے جنوراں نوں وی چھچھے چھڈ دتا۔

لیکن پنڈے نوں ایہہ پتا سی کہ ایس پکے پر بندھ وچ وی ویر پے سکدا ہے۔ سر اُتے ہونڈیاں کدھرے ایہہ نہ سمجھ پیٹھے کہ اوہ بھوئیں نوں لگدے پیراں توں وڈا ہے، یا اوہ سائیں اے تے باقی انگ بس اوس دے سیوک۔ اوہناں ایس گل تے زور دتا کہ سر، تے سروں پیٹھ وی جو کجھ ہے، بالکل بربر ہے۔ ایس گل دا پک قائم کرن لئی، انگاں نے ایہہ لاظم کر لیا کہ کسے وی اک دا دکھ تے سکھ ساریاں نوں محسوس ہووے گا۔ اوہناں منہ نوں وی یاد دلایا کہ جد وی او ”آپنی“ یا ”میری“ کر کے گل کرے، اوہنوں ایہہ یاد ہونا چاہیدا ہے کی اوہ پورے جسم ولوں گل پئی کریندا ہے، صرف اپنے آپ نوں مالک سمجھ کے نہیں۔

ساڈے پنڈے وچ

کوئی نوکر ناہیں

ساڈے پنڈے وچ

کوئی نوکر ناہیں

اسیں اک دوجے دی سیوا کردے

اسیں ہاں ساڈے لئی

اسیں اک دوجے دی سیوا کردے

اسیں ہاں ساڈے لئی

ایہہ جیبھ ساڈی واج

میں تینوں، توں مینوں سامبھے

اسیں تگڑا جسم بنایا

میں تینوں، توں مینوں سامجھے
اسیں تگڑا جسم بنایا
ایکتا سوہن ہے

رل کم کردے
جسم تگڑے لئ
رل کم کردے
جسم تگڑے لئ
ایکتا ہے ساڈی سکت

ایہہ کل پنڈے دا گیت بن ونجیا۔ جُسا اِج تک ایہہ گاؤن گاندا ہے، اور ایہو منگھاں تے جنوراں دا نکھیڑ وی دسدا
ہے، جنہاں نے سدھے کھلوون دے انقلاب توں انکار کیتا۔

سبھ کچھ ویکھن دے باوجود، چار لتاں تے ٹرن والے جنوراں نے ایس انقلاب نال کوئی وی سانگا بناون توں نہ کیتی۔
گاؤن اوہناں نوں عجیب ای لگیا۔ منہ کھاؤن واسطے بنیا سی، گاؤن واسطے نہیں۔ اوہناں قدرت دی ریتل پارٹی بنا لئ،
تے طے کر لیا کہ اوہ اپنیاں عاداتاں بالکل نہیں بدلن گے۔

جدوں انسان اپنے انگاں دی آپسی جُڑت توں سکھدے نیں، اوہ سوکھے رہندے نیں، پر جدوں اوہ پنڈے نوں سر نال
بھڑدے ویری انگ وانگ ویکھدے نیں، جنہاں وچوں اک دو جے توں اُچا ہے، تے اوہ وی اپنے جنور بھراواں دے
نیزے آڈھکدے نیں، جنہاں سدھے کھلوون دے انقلاب نوں نہ نینا۔

****

Sara Kazmi is a PhD candidate in Criticism and Culture at the Department of English, University of Cambridge. Her research looks at poetry and drama from 1970s Punjab and the Punjabi diaspora in England. She grew up in Lahore, Pakistan, where she also worked with the Sangat, an independent group of artists, writers and musicians engaged in reading and revisiting regional literary, musical and theatrical traditions.